

EGYÜTT

IRODALOM - MŰVÉSZET - KULTÚRA

2008

2

EGYÜTT

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG KÁRPÁTALJAI ÍRÓCSOPORTJÁNAK FOLYÓIRATA

AZ 1965–67 KÖZÖTT UNGVÁRON MEGJELENT SZAMIZDAT KIADVÁNY JOGUTÓDJA

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök: Vári Fábián László

Főszerkesztő: Nagy Zoltán Mihály

Tagok: Bakos Kiss Károly, Barzsó Tibor (olvasószerkesztő), S. Benedek András (főmunkatárs, alapító főszerkesztő 1965–67), Botlik József, Dupka György (lapi-gazgató), Fodor Géza, Füzesi Magda, Horváth Sándor, Ivaskovics József (művészeti szerkesztő), Penckófer János, Pomogáts Béla

Megjelenik negyedévente az Intermix Kiadó, a Szülőföld Alap
és a Credo Alapítvány támogatásával

Levélcím: Nagy Zoltán Mihály, 90221 Csonkapapi, Mező u. 168., Beregszászi járás,
tel.: 06 70 231 72 20; +38 096 465 5624

e-mail: egyutt@e-ctn.net; n.zoltanmihaly@freemail.hu

Versrovat: Vári Fábián László, 90255 Mezővári, Városderék u. 28., Beregszászi járás,

vez. tel.: 8 241 73 2 01, mobil: 06 20 334 34 69; e-mail: varifabian@freemail.hu

A szerkesztőbizottság ungvári címe: 88000 Ungvár, Babuskin tér 5/a,

tel.: 00 380 31 22 64 37 37, fax: 00 380 31 26 1 70 27

e-mail: titkarsag@mekk.uz.ua, <http://www.hhrf.org/mekk/egyutt>,

<http://epa.oszk.hu/00500/00595>

Felelős kiadó: Dupka György

Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, 88000 Ungvár, Babuskin tér 5/a

E-mail: gyorgy@d.uzhgorod.ua

Tördelés, képfeldolgozás, nyomdai előkészítés: CA Stúdió.

Készült a Borneo Kft.-ben.

Terjesztő: Ugocsa Könyvesbolt-hálózat, dr. Kovács Elemér és Kovács Katalin.

Tel./fax: 8 243 214 54, Nagyszőlős, Gagarin út 47.

Magyarországon terjeszti a Kárpátaljai Szövetség, Magyarok Háza,
1052 Budapest, Semmelweis u. 1/3.

Lapengedély száma: 3 T No 188

A folyóiraton nyereség nem képződik.

TARTALOM

- 3** FODOR GÉZA: A hó árnyéka (vers)
- 4** PENCKÓFER JÁNOS: Fényfolyam (regényrészlet)
- 16** CSÉKA GYÖRGY: Szén; Valaki hív; Por (versek)
- 17** LENGYEL JÁNOS – CSÉKA GYÖRGY: „Eltűnve lenni”
(interjú)
- 20** CZÉBELY LAJOS: éji dallam (vers)
- 20** BECSKE JÓZSEF LAJOS: A tél biológiája; Vallomás (versek)
- 22** BARTHA GUSZTÁV: Sajgás (regényrészlet)
- 38** SZILÁGYI SÁNDOR: Aminek nincs értelme, mélyebbre nem
süllyedhet (vers)
- 39** NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: Mi történik velünk? (jegyzet)
- 40** BAKOS KISS KÁROLY: Vagyunk; Kijelentő mondatok; Csak
szúr (versek)
- 41** Sz. MOLNÁR FERENC: Két gondolat; ha-don (versek)
- 42** NAGY EMESE: Kiszökött emlék; Mézes álom – szürke por
(kisprózák)
- 46** OLÁH ANDRÁS: a címzett ismeretlen; az utolsó szerep
(versek)
- 47** ZSELICKI JÓZSEF: nyár; megdörrent (versek)
- 48** NYILAS ATILLA: A jóslat (vers)
- 49** PAP ILDIKÓ: Kurszán halála (regényrészlet)
- 54** A madárrá változott leány; Az asszony és fiai (ruszin
népballadák VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ fordításában)
- 56** DUPKA GYÖRGY: A József Attila-i örökség kincsei
Kárpátalján (jegyzet)
- 58** KOVÁCS GÁBOR: A Sátán metamorfózisa (tanulmány)
- 69** CSERNICKÓ ISTVÁN: „Nekünk ez a szép, mert ezt

beszéljük” (tanulmány)

80 LENGYEL JÁNOS: Párizs, 1946–1947: egy békediktátum

ügymenete (tanulmány)

89 FERENCZI IMRE: Amatőrök és profik (tanulmány)

99 MOLNÁR GEORGINA: Olvasói levél

100 D. GY.: Művelődési életünk krónikája

104 Új könyvek

104 Szerzőink

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ – IVASKOVICS JÓZSEF: Vészmadár száll
ágról ágra (megzenésített vers)

BERZSENYI DÁNIEL: A magyarokhoz (vers)

„NEKÜNK EZ A SZÉP, MERT EZT BESZÉLJÜK”*

A saját nyelvváltozatokhoz való viszony a kárpátaljai magyar hanganyagtár alapján¹

A társasnyelvészet (szociolingvisztika) nem elvont jelrendszerként, hanem élő, hús-vér emberek által használt, számos szimbolikus jelentéssel felruházott eszközként vizsgálja a nyelvet. Ennél fogva a társasnyelvészeket elsősorban nem a nyelvi rendszer szerkezete, a nyelvi elemek egymáshoz való viszonya érdekli, hanem azokat a társas jelentéseket vizsgálják, melyek a nyelvekhez, nyelvváltozatokhoz vagy egyes nyelvi jelenségekhez kapcsolódnak. Ezért kerülhetett például a nyelv és társadalom szoros kapcsolatát szem előtt tartó nyelvészet kutatási témái közé az, hogyan viszonyulnak egyes közösségek saját nyelvükhöz, nyelvváltozataikhoz. Az anyanyelvhez, illetve a szűkebb közösségben elsajátított nyelvváltozatokhoz való viszony ugyanis jelentősen befolyásolhatja az adott nyelv, nyelvváltozat jövőjét. Ha egy nyelvet vagy nyelvváltozatot értéktelennek, csúnyának, szégyellnivalónak látnak, ha negatív értékítéletek kötődnek hozzá, akkor az elősegítheti a nyelvcserét, vagyis egy másik nyelv használatára való fokozatos áttérést (vö. Gal 1991).

A kárpátaljai magyar közösség magyar nyelvhez és saját nyelvváltozataihoz fűződő viszonyát eddig több kutatás vizsgálta. A kérdőíves felmérések eredménye szerint a kárpátaljai magyarok alapvetően pozitívan viszonyulnak mind a magyar nyelvhez, mind pedig annak Kárpátalján beszélt változataihoz (lásd Csernicskó szerk. 2003: 247–250). A kárpátaljai magyarok más kisebbségi közösségekkel való összehasonlításban is kedvezően viszonyulnak anyanyelvük helyi változataihoz (Göncz 1999: 83–84). A kérdőíves vizsgálatok zárt (előre megadott válaszlehetőségeket tartalmazó) kérdései azonban nem adnak módot arra, hogy ne csak arra kapjunk választ, hogy negatív vagy pozitív az adatközlő vélekedése. Az alábbiakban a kárpátaljai magyar hanganyagtár anyagára alapozva mutatjuk be, hogyan árnyalhatja a saját nyelvváltozatokról alkotott képet az, ha nem zárt, hanem nyílt, a kifejtésre, magyarázatra is lehetőséget adó kérdésekkel közelítjük meg a témát.

A kárpátaljai magyar hanganyagtár létrehozásával elsődleges célunk:

1) Az eddigi írott nyelvi (főként kérdőíves) vizsgálatok adatain, ill. nyelvművelők intuícióin alapuló leírások kiegészítése (szükség esetén pontosítása, módosítása) jelentős mennyiségű beszélt nyelvi adat elemzése révén.

*A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

2) A (bár nem reprezentatív, de) szociológiailag heterogén minta nyelvhasználati rétegződésének feltárása.

3) A stílusváltozatok (az adatközlők saját beszédükre vonatkozó figyelme hatásának) vizsgálata.

4) Olyan adatbázis létrehozása, amely tíz, húsz vagy akár ötven év elteltével lehetővé teszi a nyelvi változások vizsgálatát.

A hanganyagtár felépítését tekintve:

1) különböző műfajú és terjedelmű hangfelvételekből (esküvői videóktól értekezletek anyagán át az ünnepi beszédekig);

2) hivatalokban, közintézményekben készített felvételekből;

3) strukturált (azonos szempontok alapján készített) interjúkból (irányított beszélgetésekből) áll.

2008 januárjáig csaknem 700 órányi felvett hanganyaggal rendelkezünk. Ebből közel 600 órányi már digitalizált (a magnetofonszalagra rögzített anyagból digitális, számítógépes hangfájl készült, melyet CDRom-on tárolunk, a megfelelő kiegészítő információkkal és kódolással együtt). A felvett adatmennyiségből kb. 230 órányi terjedelmű az irányított beszélgetés (strukturált interjú). 150 irányított beszélgetés szövegét már lejegyeztük. Mindaddig összesen 40 interjút ellenőriztünk és kódoltunk (azaz láttunk el a nyelvi elemzéshez nélkülözhetetlen jelzésekkel).

Az irányított beszélgetésekből összeállt hanganyagot eddig 618 személy megkérdezésével 124 kárpátaljai magyarlakta településen készítettük. 2007 végére gyakorlatilag Kárpátalja valamennyi magyarlakta településéről legalább 3–3 személytől minimum 5–5 órányi hanganyaggal rendelkezünk.

Az irányított beszélgetésekkel megkérdezendő minta kialakításánál a következő szempontokat vettük figyelembe. Ha azokat a helységeket tekintjük magyarlakta településnek, ahol a magyarok aránya legalább 5%, illetve minimum 50 fő, akkor a 2001. évi ukrainai népszámlálás adatai alapján Kárpátalján 124 magyarlakta települést találunk (lásd Molnár–Molnár 2005). Valamennyi magyarlakta településen legalább három interjút készítettünk, de azokban a helységekből, ahol jelentős számú magyar lakosság él, nyilván ennél több felvétel készítését tartottuk szükségesnek, illetve jelenleg is folyamatban van adatbázisunk fejlesztése, kiegészítése, bővítése. Az eddig összegyűjtött adatmennyiség már elegendő anyagot szolgáltat a kárpátaljai magyar beszélt nyelv vizsgálatához.

Tekintve, hogy adatközlőink kiválasztásában nemcsak a településeket vesszük figyelembe, hanem a válaszadók szociológiai jellemzőit (kor, nem, iskolázottság, foglalkozás stb.) is, az anyag lehetőséget nyújthat a helyi

magyar nyelvhasználat társadalmi rétegződésének, egyes nyelvi jelenségek elterjedtségének vizsgálatára is.

Az irányított beszélgetések témaköreit úgy állítottuk össze, hogy az egyes modulok anyaga feldolgozható legyen néprajzi, helytörténeti, szociológiai szempontból is. Az így felvett anyag (amelyről ugyan nem állíthatjuk, hogy tökéletesen és teljesen reprezentálja majd az adott település vagy pláne egész Kárpátalja magyar nyelvhasználatát, de) nyelvjárástani, szociolingvisztikai, szövegnyelvészeti és nyelvtörténeti szempontból is jelentős lehet. Úgy gondoljuk, hogy az így felvett több száz órányi, élőbeszédből származó, valódi beszélők nyelvhasználatát rögzítő anyag jó nyersanyagot szolgáltat a nyelvi kontaktusok, a nyelvjárási jelenségek, a nyelvi és stilisztikai változatosság, valamint a nyelvi változások tanulmányozásához (a hanganyagtárról lásd még Cserniczkó 2004, 2005, Cserniczkó–Márku szerk. 2007). Az irányított beszélgetésekből mindezidáig tizenkét interjú lejegyzett átiratát közöltük (lásd Beregszászi–Cserniczkó 2004: 206, Beregszászi–Papp szerk. 2005: 115–139, Cserniczkó–Márku szerk. 2007: 211–357).

A hanganyagtár egyik legfontosabb részét képező irányított beszélgetések kérdései között az ötödik, nyelvi modulon belül szerepel az alábbi kérdés: *Milyennek tartja a helyiek magyar beszédét: szép vagy csúnya?*² Az ilyen jellegű kérdésekre adott válaszok természetesen nem esztétikai vagy tudományos alapú értékítéletek; ám a nyelvekhez, nyelvváltozatokhoz fűződő hozzáállás egyfajta rejtett értékítélet arról a közösségről, csoportról, mely azt a nyelvet/nyelvváltozatot használja (lásd Gal 1991). Peter Trudgill (1997: 58) szerint „Ezek az attitűdök a nagyon kedvezőtől a teljes elutasításig terjedhetnek, és a nyelvváltozatok 'helyességéről', értékességéről és esztétikai minőségéről, valamint beszélőik személyes tulajdonságairól hozott ítéletekben nyilvánulhatnak meg. A nyelvészeti kutatások kimutatták, hogy az ilyen attitűdöknek semmilyen nyelvi megalapozottságuk sincs. A szociolingvisták szerint ezek az attitűdök társadalmi eredetűek, de ugyanakkor erős hatással lehetnek a nyelvi változásra és a viselkedésre is, merthogy kapcsolatban állnak az identitásjelzéssel.” Nem véletlen tehát, hogy a nyelvészetben sokan tekintik fontosnak az ilyen jellegű vizsgálatokat (lásd pl. Imre 1963, Terestyéni 1987, Göncz 1999: 83–84, Preston 1989, 1999, Kontra szerk. 2003: 240–255).

A közösségben készített több száz interjú (illetve a *Milyennek tartja a helyiek magyar beszédét: szép vagy csúnya?* kérdésre adott válaszok)

²Az irányított beszélgetések témaköreit lásd: Beregszászi–Cserniczkó 2004: 178–180.

alapján egyértelműen megállapítható, hogy a kárpátaljai magyarság alapvetően pozitívan viszonyul saját, helyi vagy regionális nyelvváltozataihoz.³ Mindössze néhány negatív, elutasító véleménnyel találkozhatunk. Ezek elsősorban azért nem értékelik pozitívan a helyi nyelvjárást, mert az nem olyan, mint a Magyarországon beszélt (azaz a televízió és rádió által közvetített) magyar nyelv, illetve mert „parasztos”, „nem helyes”:

AK: Hát, a magyarok úgy nézik, hogy mi nagyon csúnyán beszélünk. De mondjuk, ha megfigyeljük, hát van egy kis igazság.

TM: Mi az, amit mondjuk csúnyának lehet tartani a keresztúri beszédben?

AK: Hát nem tudjuk úgy kie..., kiejteni olyan szépen a szavakat, mint ők. (179, Tiszakeresztúr, 1954, nő)⁴

AK: Van olyan, van olyan szó, amit na... Hogy helyesen kellene mondani. De van olyan, hogy na, hogy nem helyesen mondjuk.

TM: Melyik?

AK: Nem helyesen. Nem a, nem úgy mondjuk, ahogyan Magyarországon is kellene, hanem egy kicsit olyan eltéréssel. (214, Rát, 1928, nő)

AK: Beszélnek magyarul... Olyan parasztosan, hát eltér a magyarországitól, persze, hogy eltér, olyan parasztos, egyszerű nyelv. (...) Hát elég csúnya, parasztos. (115, Rafajnaújfalu, 1964, nő)

Árnyaltabban fogalmaz a következő adatközlő, aki a helyi nyelvváltozatot érzelmi okokból szépnek tartja, de a magyarországiak által használtat még szebbnek:

TM: S mit tetszik gondolni, hogy az itteni magyar beszéd az szép vagy csúnya?

AK: Hát legszebb.

TM: Legszebbnek tetszik tartani?

AK: Mer mi... Minden nemzetség a magáét tartsa jónak meg szépnek. Én az enyémtü...

³A saját nyelvváltozatokhoz fűződő pozitív viszony nem egyértelmű. Az érvidéki (burgenlandi) magyar közösség például egyértelműen negatívan tekint a környezetében beszélt magyar nyelvre (lásd pl. Göncz 1999, Csernicskó szerk. 2003: 249).

⁴Az interjúkból származó idézeteket szerkesztés nélkül közöljük. AK: adatközlő, TM: terepmunkás. Az idézet végén zárójelben az interjú kódja található. A szám a hangfájl sorszáma, utána a település neve következik, ahol a beszélgetést rögzítettük. Majd az adatközlő születési évszámát és nemét adjuk meg.

TM: És a magyarországi magyartól is szebb az itt..., kárpátaljai magyar?

AK: *Háát nem, mert tán még a magyarok szebben beszélnek, na műveltebben, mint az itteniek. (166, Mezőgecse, 1932, nő)*

A helyi nyelv, nyelvjárás érzelmi telítettsége jelenik meg az alábbi idézetben is, melyben a nyelvváltozat negatív tulajdonságai (kölcsonszavak használata, nyelvjárási jegyek) ellenére felülkerekedik a saját nyelvváltozatokhoz fűződő pozitív viszonyulás:

AK: *Szerintem szép, nagyon nehéz, és nagyon érdekes is, mikor beszélgetünk, és visszahallgassuk magunkat, akkor nagyon sok... Rájövünk akkor, hogy Istenem, mennyi sok ő idegen eredetű szót használunk, mert tulajdonképpen össze vagyunk kavarodva. De merem állítani, hogy az itteni gyerekek, és hogyha egy magyarországi osztályt vagy az itteni iskolásokat összeálltjuk olvasni, sokkal jobban olvasnak a mi gyerekeink magyarul, mint a magyarországi gyerekek. (D25, Borzsova, 1954, nő)*

Mások csak bizonyos megkötésekkel látják szépnek azt magyar a nyelvet, melyet falujában, városában beszélnek:

AK: *Hát nem tudom pontosan. Az biztos, hogy szépnek sem mondható, de ha valaki kihagyja a nem odaillő szavakat, talán még szépnek is mondható. (165, Mezőgecse, 1983, férfi)*

AK: *A helyiek magyar beszéde, hát mondjuk, ha, ha kiiktatjuk az ilyen átvett szláv szavakat, hogy például paszport, meg megyek a szmenába, ha, ha igyekszünk minné jobban kiiktatni ezeket a beszédet, beszédet, akkor nagyon is szépen beszélünk magyarul. (252, Beregszász, 1950, férfi)*

AK: *Szép is, csúnya is. Legalább is, legalább is itt is vannak hibák, de vannak eléggé normális emberek, akik igazán is megfigyelik azért, mit is mondanak ki. (331, Aklihegy, 1981, férfi)*

Tipikus véleménynek tekinthető az, amely szerint azért szép és értékes a helyi nyelvjárás, mert „tisztá”, „helyes”, „nem tájszólásos”:

AK: *A legtisztább magyar nyelv ez.*

TM: Amit mi beszélünk?

AK: *Igen. Amit mi beszélünk. A legtisztább magyar. Mer azok is hány fajta ízé, szóval ahány rajon vagy ahány megye, mit tudom én, hogy mán*

mindenféle másképp beszélnek.

TM: Aha. Ezt Magyarországra tetszik érteni? Vagy hová?

AK: *Igen a magyarokat, a magyarokat, há persze. Amikor Mohácsra megérkeztem, az egyik tirpák vót, a másik ez, a harmadik az. Tiszta magyarul mikor én hozzáfogtam ott beszélni, hát... Különben én úgy gondoltam, hogy na talán ez, ez a legizébb...*

TM: A legszebb?

AK: *A legtisztább. (57, Mezőkaszony, 1925, férfi)*

AK: *A beregszászi nyelv szép. A beregszászi nyelv szép magyar, tiszta magyar, szép beszéd. (254, Beregszász, 1927, nő)*

AK: *A máskülönben is valahol olvastam, hogy a Magyarországon is a Tisza-partján beszélnek legjobban magyarul, mer már Pesten is másképp beszélnek. Nógrádiak megint másképp beszélnek. Itt elég, elég helyesen beszélnek az emberek. (244, Halábor, 1928, nő)*

AK: *Itt nálunk szépen és helyesen beszélnek magyarul. (212, Rát, 1922, férfi)*

AK: *Hát ő Tiszaújlakon tisztán beszélnek magyarul, nagyon. Tehát tájszólás nélkül. Őö lehet azt mondani, hogy hát ez a beregszászi és ez a területhez tartozó nyelv, ami, amit nem egyszer megállapítottak és megmondták, Budapesten is, hogy ti nagyon szépen beszéltek magyarul. (73, Tiszaújlak, 1930, férfi)*

AK: *Mi nem beszéltünk tájszólással sose. Mi úgy beszélünk, figyeld meg most is, ahogy írunk. Úgy beszélünk. (74, Tiszaújlak, 1927, férfi)*

AK: *A tiszaujlakiak szebben beszélnek, meg Dunántúl. Szebben beszélnek magyarul.*

TM: Mitől? Miért szebben?

AK: *Azér, mer nincs tájszólása. A tiszaujlakiaknak szépen (.) igeragozás szerint beszélnek. (75, Tiszaújlak, 1936, férfi)*

Többen úgy vélik, hogy bár nem ez a legszebb nyelvváltozat, más, hasonló dialektusokhoz mérten mégis ez áll szívükhöz a legközelebb:

TM: Milyennek tartja a helyiek magyar beszédét, szépnek vagy csúnyának?

AK: Hát nem a legszebbnek, na de azért nem is a legcsúnyábbak közé tartozik. (143, Nagyberég, 1962, nő)

AK: Szerintem, szépen beszélnek, mert ha összehasonlítom a többiekéhez képest, viszonylag jó. (379, Barkaszó, 1987, nő)

AK: Csúnyának semmiképpen sem. De látok benne hibákat. Ma már kritikus szemmel nézem, mert én is így, ugyanígy beszéltem, szóval... (136, Tiszaújlak, 1985, nő)

AK: Te, szép az. Szép az a maga módján. Hát nem mondom, hogy helyes magyar beszéd, de hát szép az. (162, Rabó, 1981, nő)

Sokan látnak értéket, szépséget a helyi nyelvhasználatban:

AK: Mint minden falunak, megvan a saját szépsége. Mindenki tud szépen is, csúnyán is beszélni. De ezerkilencszázhetvenkettőbe Lőrince Lajos, mikor felmérést készített Kárpátalján, azt mondta, hogy a Beregszászi és a Szőlősi járásban beszélnek a legszebben és legjobban magyarul. (111, Badaló, 1965, nő)

AK: Azt hiszem, az adja a szépségét, hogy kicsit változatos. Bár mosolyogjuk, de ha arra gondolok, hallottam már beszélni a csángó magyarokat, a roma magyarokat, akkor megmosolygom én is, bár választékosan beszélnek. De tanult emberektől is hallottam olyan kifejezést, hogy tényleg szép és érdekes, és izes és más. (246, Halábor, 1947, nő)

AK: Nem olyan tisztán, szépen ejtenek ki szavakat, ahogy én is, há mit tudom, nekünk ez a szép, mer ezt beszéljük. (117, Rát, 1940, nő)

Egyesek viszont úgy látják, hogy szebben beszélünk, mint Magyarországon:⁵

AK: Még mi róttuk meg... Még most is megrójuk egyes helyeket a Magyarországon levő magyaroknak, mert ők, nekik könnyű mondani, hogy magyar vagyok, mer hát Magyarhoz tartoznak, de ugyanakkor mi helyesebben beszélünk itt ezen a tájon. (164, Beregszász, 1921, férfi)

⁵ Ide vonatkozóan lásd Horváth Katalin (1991) írását is.

AK: Szerintem tisztább, mint a magyarországi magyar nyelv. Lehet, azért is, mert el voltunk különülve Magyarországtól, és megmaradhatott a tiszta nyelv. (D14, Vári, 1960, férfi)

Jó néhány olyan adatközlő is akadt a megkérdezettek között, aki büszke, hogy magyarul beszél, és örömmel tölti el a szívét az is, hogy saját anyanyelvváltozatai szépek, értékesek:

AK: Hát én mint magyar, nem egészen büszkén mondom, de azért úgy vettem észre, mer én hadifogságból egészen Szibériából kerültem haza. És Szibériába Szverlouszk vót a fővárosa a mi oblásztynknak, megállapítottam, sőt még az oroszok is megállapították, hogy a magyar nyelv talán a világ egyik legszebb nyelve. Csak sajnós, hogy nem vagyunk sokan, és még így is szétfele húz a magyar nép. (164, Beregszász, 1921, férfi)

AK: Ez a legszebb, mer én magyarul tudok. (353, Karácshalva, 1929, férfi)

Természetesen olyan vélekedéssel is találkozhatunk, mely abban látja a helyi nyelvjárás szépségét és értékét, hogy ezt a nyelvváltozatot tanultuk édesanyánktól, szeretteinktől, ebbe születünk bele:

AK: Mindenki azt a nyelvet tartja a legszebbnek, amelyen megtanult, és amit beszél. Én, én szépnek tartom, ahogy falumbeliek beszélnek. (187, Feketepatak, 1983, nő)

AK: Én szépnek. Abba nőttem fel, tehát akkor tetszik. (D05, Visk, 1936, nő)

A fentebb idézett laikus (tehát nem nyelvész) beszélőktől származó tipikus véleményeket összegezve megállapíthatjuk, hogy a kárpátaljai magyar közösség pozitívan, erős érzelmi töltettel viszonyul saját nyelvváltozataihoz. A közösség tudatában van annak, hogy nyelvjárása némileg eltér az úgynevezett irodalmi normától, számon tartja a nyelvek közötti szoros kontaktusokból eredő nyelvi elemeket, ám mindezzel együtt értékesnek, megőrzésre méltónak tartja azt a magyar nyelvet, amit településén és Kárpátalján beszélnek. Az alábbi három idézet pedig azt példázza, hogy olyan véleményekkel is találkozhatunk, melyek

nyelvtudományi szempontból is teljességgel helytállóak: a regionális nyelvváltozatok sajátos vonásai színesítik a nyelvhasználatot, értékes elemei lehetnek a lokális azonosságtudatnak; ugyanakkor a standard nyelvi norma elsajátítása és bizonyos körülmények közötti használata ajánlatos.

AK: ...ez is egy jellegzetesség, és ezt kár lenne el... Tehát kár lenne elfelejteni. Mondjuk (...) kulturális rendezvényeken azért nem szép lenne az ilyen nyelv, de, de ez a miénk, és szeretni kell. (139, Szernye, 1970, férfi)

AK: Hát, nálunk nem csúnya. Szerintem nem csúnya. És egyre gyakrabban mondják azt, noha mindig azt mondják, hogy hát úriasan beszél, aki szépen beszél, vagy parasztosan beszél, aki használja a tájszót. De mondjuk szerintem már egyre jobban el van fogadva ez is, az is. Természetes, hogy az iskolába arra törekszünk, hogy a gyerekek az órán szépen beszéljenek, de én magam is úgy vagyok vele, hogy ha találkozok egy falumbeli idős bácsival, vagy nénivel, és elkezdek vele beszélgetni, akkor én is a halábori tájszólást mondom, hogy leereszkedek a szintjükre. Tehát úgy beszélek, ahogy... És, és nem okoz nekem gondot, és nem érzem, hogy ez valami, hogy ezt szégyellem, hanem az órán szépen, irodalmi nyelven adom elő. Úgy kérem, a gyereket kijavítom, a helytelen kiejtését, de ha egy idős bácsi... Tehát az ember egyik pillanatról a másikra... Vagy nem is kell szerintem. Se felrúgni, se elbagyni, se semmi. (242, Halábor, 1952, nő)

AK: Azt elmondom a gyerekeknek, hogy ezt igen, nagypapa meg nagymamával lehet így beszélni, de azért dolgozatba, tehát mind a kettőt megmagyarázom nekik, hogy a köznyelvben így használjuk, a nyelvjárásban így. Tehát nem szabad ezt szégyellni, ez nem egy szégyenletes dolog, ez egy értékes kincs, de azért hogyha köznyelven beszélünk, akkor tudjanak másképp is beszélni. Köznyelven. (193, Salánk, 1971, nő)

Az alábbi interjúrészlet is azt igazolja, hogy egyre többen értékelik saját anyanyelvjárásuk értékeit, megtartó erejét:

TM: Te akkor szépek tartod a helyiek magyar beszédét?

AK: Hát, inkább nem is hogy szép, inkább, inkább azt mondom, hogy megfelelő. Inkább azt mondom, hogy megfelelő, mert szép.

TM: Nem is csúnya.

AK: Nem, nem. Megfelelő. Szerintem mi megfelelően beszéljük a magyar nyelvet. Sőt az egyetemi oktatóm is azt mondta, hogy ne szégyelljem, én

nagyon szépen beszélem a tüzes magyar nyelvet, én örömmel hallgatom magát, éspedig ez egy magyarországi vendégtanár volt. Körbeültek, még a továbbképzésen is, emlékszem, körbeültek, és Nórát kell hallgatni, mert, jaj, az olyan, az úgy beszél magyarul, hogy azt meg kee hallgatni. Azér normálison, szerintem normálison beszélünk magyarul.

TM: Vannak-e olyan szavak, kifejezések, amelyeket Magyarországon használnak, de itt Kárpátalján nem?

AK: *Nem tudom. Biztos vannak. Vagy inkább azt mondanám, hogy itt van olyan inkább, amiket mi használunk és ott nem használnak.*

TM: Ez lett vón a következő kérdésem.

AK: *Igen. Ez lett vón a következő, mer ilyen, ezt a példát nem tudom, de még mondjuk arra sem tudok most példát felhozni, inkább a tájszavakat. A tájszavak, a tájszavak, ami itt, itt lényeges, amit a magyarországi környezet esetleg nem ismer. Mit is? Hát például ezek nem tájszavak, mondjuk az, hogy kattogó, most ez jutott hirtelen az eszembe, de tudom, hogy mikor kimondtam, hogy kattogó, ott mindenki a hasát fogta, kattogó, hogy az egy lábbeli. Meg hogy rétoja, az egy létra lenne. Meg kasitap, meg, mit tudom én, tyukültető kosár, meg ilyenek. Szóval a tájszavak. Ezek, ezek, de tényleg, mondjuk a tájszavakat én nagyon fontosnak tartom, ugyanis ezzel bizonyítjuk a gyökereinket, hogy honnan is jöttünk. Miért, hát valamikor csak az elődeink beszéltek így, és nekünk ezt tudni kell, ismernünk kell, és tapasztaljuk azt is, hogy a fejlett, vagyis magyarországi vetélkedőkön is, divatos vetélkedőkön igenis rákérdeznek a tájszavakra, és igenis nem tudják a magyarországi magyarok, ami nekünk evidens. Ez és, ez és nem tudják és, eszembe jutott egy példa, hogy a lajbit nem tudta, és nekünk ez természetes. (249, Halábor, 1972, nő)*

Amíg azok a pozitív vélemények vannak abszolút többségben, melyek nem kiirtani, hanem megtartani szeretnék a helyi nyelvjárás sajátosságait, s ameddig a kárpátaljai magyarok lakói kedvezően tekintenek saját nyelvhasználatuk jellemző vonásaira, megmarad az igénye annak is, hogy ezt a magyar nyelvet továbbörökítsék a következő nemzedékek számára is.

CSERNICSKÓ ISTVÁN

Irodalom

Beregszászi Anikó–Csernicskó István: *...itt mennyit ér a szó? Írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról*. PoliPrint, Ungvár, 2004.

Beregszászi Anikó–Papp Richárd szerk.: *Kárpátalja. Társadalomtudományi tanulmányok*. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet–II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Budapest–Beregszász, 2005.

Csernicskó István: *A kárpátaljai magyar beszélt nyelv tudományos vizsgálata: előzetes egy most induló kutatás anyagából*. In: Beregszászi Anikó–Csernicskó István: *...itt mennyit ér a szó? Írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról*, PoliPrint, Ungvár, 2004, 174–177.

Csernicskó István: *Kárpátaljai magyar beszélt nyelvi vizsgálatok: előzetes a Kárpátaljai Magyar Hanganyagtár adatbázisából*. In: Beregszászi Anikó–Papp Richárd szerk.: *Kárpátalja. Társadalomtudományi tanulmányok*. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet–II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Budapest–Beregszász, 2005, 101–114.

Csernicskó István–Márku Anita szerk.: *„Hiába repülsz te akárhová...” Segédkönyv a kárpátaljai magyar nyelvjárások tanulmányozásához*. PoliPrint, Ungvár, 2007.

Csernicskó István szerk.: *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*. Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, Beregszász, 2003.

Gal, Susan: *Mi a nyelvcseré és hogyan történik?* *Regio*, 1991/1., 66–76.

Göncz Lajos: *A magyar nyelv Jugoszláviában (Vajdaságban)*. Osiris Kiadó, Budapest–Újvidék, 1999.

Horváth Katalin: *Szebben beszélünk, mint Magyarországon? Kárpáti Igaz Szó* 1991. november 13., 8.

Imre Samu: *Hol beszélnek a legszebben magyarul?* *Magyar Nyelvőr* 1963/87., 279–283.

Kontra Miklós szerk.: *Nyelv és társadalom a rendszerváltáskori Magyarországon*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

Molnár József–Molnár D. István: *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanácsa, Beregszász, 2005.

Preston, Dennis R. szerk.: *Perceptual Dialectology: Nonlinguists' Views of Areal Linguistics*. Dordrecht/Providence, R. I.: Foris Publications, 1989.

Preston, Dennis R. szerk.: *Handbook of Perceptual Dialectology*. Vol. 1. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1999.

Terestyéni Tamás: *Az anyanyelvi kommunikációs kultúra néhány jellegzetessége Magyarországon*. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest, 1987.

Trudgill, Peter: *Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába*. JGYTF Kiadó, Szeged, 1997.